

Misverstand in de tropen

Tekst: Marc Broere

Iedere dag reizen zo'n negenduizend westerlingen af naar een laag- of middeninkomensland voor een stage of vrijwilligerswerk. Is die goedbedoelde hulp wel nuttig? Die vraag houdt Judith van de Kamp bezig – eerst als student, toen als promovenda en nu heeft ze er een boek over geschreven: *De derde wereld op je cv*. Een vraaggesprek.

Is het inderdaad goed voor je carrière: de derde wereld op je cv?

'Dat hangt ervan af. We gaan er in Nederland – en in andere westerse landen – bijna automatisch van uit dat het goed op je cv staat dat je een aantal weken of maanden in een laag- of middeninkomensland hebt gewerkt of stagegelopen. Zo wordt dat ons door allerlei mensen en instanties verteld. Werkgevers hechten grote waarde aan internationale ervaring via studie of stage.

'Er wordt ook vaak beweerd dat je door een tropenverblijf interculturele competenties opdoet – maar niet door simpelweg een tijd in de tropen te zijn, denk ik. Het vergt vermogen tot zelfreflectie en een open blik. Dat heeft niet iedereen, maar je kunt het wel leren. En pas dan is het relevant je tropenverblijf op je cv te zetten.'

Zijn het allemaal linkse idealisten of is het diverser?

'Het is heel divers! In Kameroen sprak ik mensen die al jaren droomden van werk in de tropen. Ik sprak ook mensen die op het laatste moment ertoe besloten, omdat ze hun normale leven even zat waren. Zo simpel kan het zijn. Hun motivatie heeft lang niet altijd te maken met het specifieke land waar ze terechtkomen; je kunt worden ingedeeld. Sommige studenten in Kameroen hadden naar Nepal of Bolivia gewild, maar die "zaten al vol".

'Ondanks de verschillen zijn er ook overeenkomsten in de motivatie: het gaat vaak om een combinatie van drie factoren. De eerste is plezier: avontuur! Het moet wel een beetje leuk zijn. De tweede is zelfontplooiing of persoonlijke groei: "Kan ik mij

daar staande houden?" En de derde is solidariteit en zingeving. Omdat het goed voelt om iets goeds te doen. Om iets te brengen, om een verschil te maken.'

Je schrijft dat ze vaak met een onvolledig of zelfs verkeerd beeld terugkeren. Wat zijn de grootste misvattingen?

'Dat westerlingen het beter weten, ook de studenten. Die overtuiging is vaak zó sterk, dat er geen vragen meer worden gesteld over waarom dingen anders gaan. Terwijl er, vanuit lokale omstandigheden, vaak een goede reden voor is. Zo wordt er in ziekenhuizen en klinieken vaak noodgedwongen rekening gehouden met het budget van de patiënt, die de operatie zelf moet betalen bij gebrek aan een verzekering.

'In Kameroen kwam het regelmatig voor

dat de westerse chirurgen, ondanks dat het ze was uitgelegd, hardnekkig op dure wijze bleven opereren, waardoor de patiënt na afloop de medicatie en reis naar huis niet meer kon betalen. Dat is ongepast en ook rondt gevaarlijk voor de gezondheid.

'Een andere misvatting die hiermee samenhangt is dat lokale medewerkers hun werk niet goed doen. Zo uiten westerlingen vaak onterecht kritiek op hun aanpak, doordat er op school niet met de juiste materialen wordt gewerkt of omdat er in een ziekenhuis rubberen handschoenen worden hergebruikt. Ze hebben niet in de gaten dat deze lokale vaklui niet ervoor kiezen om zo te werken, maar dat dit een gevolg is van financiële en materiële tekorten.

'De westerlingen beseffen onvoldoende wat deze kritiek voor effect heeft; ze merken vaak wel de irritatie en ergernis op als ze met *locals* samenwerken, maar begrijpen het niet. Een tekort aan middelen wordt regelmatig verklaard vanuit "incompetente medewerkers", maar ook vaak vanuit "cultuur".

'In Kameroen werd op een dag in het ziekenhuis een overleden baby in een wasmand gelegd totdat de familie het mee naar huis zou nemen om te begraven. Geld voor een doodskest was er niet. Een Nederlandse student verpleegkunde was hierover verontwaardigd en blogde dat ze het "respectloos" vond.

'Daarna schreef ze: "Maar het schijnt hier normaal te zijn, het is de cultuur." Babies in wasmanden leggen is geen onderdeel van de cultuur. Het is logisch dat westerlingen willen duiden wat ze zien, al kunnen we dat beter niet doen. Want we hebben vaak geen idee hoe de vork in de steel zit. Als je dat erkent, zul je opener kijken.'

Wat vond je zelf het ergste dat je hebt gezien?

'Op de kraamafdeling van het ziekenhuis waar ik onderzoek deed, was er vaak mot tussen de Belgische en Kameroense studenten. Ze probeerden allebei om de vervelende klusjes, zoals het opmaken van bedden, aan de ander over te laten. Eén van de Belgische studenten schreef op haar blog: "De handen uit de mouwen steken zit niet in hun mentaliteit."

'Het ging ineens niet meer om onenigheid onder studenten, maar om "wij" tegen "zij". En het thuisfront deed eraan mee. In een poging om een Belgische student een beetje

moed in te praten, schreef een familielid onder haar blog: "Ze mogen blij zijn dat er blanken komen, want met hun verouderde methoden zouden ze allang in de afgrond verzeild zijn geraakt." Over een ander ruzietje schreef een Belgisch familielid: "Typisch Afrikaans!!! Laat niet over je heen lopen. Knuffel."

'Na het lezen van zulke citaten zat ik altijd met rode wangen achter mijn laptop. Ik had moeite om mijn schrijfhok te verlaten en Kameroeners onder ogen te komen op straat. Ik schaamde me dat ik, met mijn witte huiskleur, kon worden geassocieerd met mensen die deze uitspraken deden.

'Het zijn uitspraken waarvan je hoopt dat ze in het verleden liggen, in een tijd dat de eerste missionarissen nog spraken over het redden van Afrikanen van ziekte en bijgeloof. Maar ook onder de huidige tropengangers, gehuld in bloemetjesjurk en met vrolijke lach, bevinden zich dus mensen die – bewust of onbewust – ongelooflijk hardnekkige vooroordelen springlevend houden. Denk aan "luie en incompetente Afrikanen". En zij zetten hun tropenbezoek ook op hun cv.'

Zie je dit beeld alleen bij stagiairs en vrijwilligers of ook bij professionals die jaren in Afrika wonen?

'Hoe langer je blijft, hoe meer tijd je hebt om te leren van de lokale bevolking over de lokale omstandigheden, machtsverhoudingen en cultuur. Ik sprak tropenartsen die jaren op één plek bleven en waren gaan inzien dat ze in het eerste jaar fouten hadden gemaakt.

'Toch denk ik dat een verantwoord verblijf in de eerste plaats te maken heeft met je instelling. Iemand met een open blik ziet in een paar weken meer dan iemand die Oost-Indisch doof is en drie jaar blijft. Daarom kan mijn boek ook van nut zijn voor ontwikkelingswerkers en ervaren tropengangers.'

Je hebt zelf een paar keer een langere tijd in Afrika gewoond. Wat zijn jouw adviezen om ervoor te zorgen dat je met een goed beeld terugkomt?

'Dit boek gaat ook over mijn eigen ervaringen, mijn onzekerheden en blunders. Het is ingedeeld als een reis. Het eerste hoofdstuk gaat over het pakken van de koffers en het laatste over de thuiskomst en het leven ná

het werkbezoek. De hoofdstukken ertussenin verhalen over omgaan met angst en twijfel, het settelen, hiërarchie op de werkvloer, vrije tijd, donaties. Alles eindigt met een paar concrete tips, om toe te passen vóór, tijdens en na je verblijf.

'Ook onder de huidige tropengangers, in bloemetjesjurk en met vrolijke lach, vind je veel vooroordelen'

'Het belangrijkste: wacht met begrijpen, het zit vaak anders dan je denkt. Vraag je lokale collega's wat ze doen en waarom; zo toon je respect en open je ruimte voor een gesprek. Dat kan je ook helpen begrijpen wat er gebeurt. Terug thuis is het goed om te bedenken wat je erover wilt vertellen aan vrienden en familie. Weet dat je met je verhaal invloed hebt op het beeld van anderen over lage- en middeninkomenslanden; schets dus een eerlijk beeld.'

Wat hoop je met dit boek te bereiken?

'Ik hoop dat mensen met interesse in werk of stage in de tropen kritisch durven te kijken naar hun eigen vooroordelen en dat ze met een open blik op reis durven gaan. Niet bang voor het avontuur, maar ook niet bang voor de confrontatie met zichzelf. Dat komt de relaties met lokale betrokkenen ten goede – en daar heeft iedereen baat bij.' ●

Judith van de Kamp (1983) studeerde medische antropologie. Na haar studie vertrok ze naar Afrika en deed onderzoek in Ghana en Kameroen, waar ze twee jaar met haar gezin woonde. Ze promoveerde in 2017 en ontving voor haar proefschrift over de impact van westerse vrijwilligers in een plattelandsziekenhuis in Kameroen twee prijzen: de Pieter van Foreest Wetenschapsprijs en de Robbert Dijkgraaf Essayprijs

Judith van de Kamp
De derde wereld op je cv
Nieuw Amsterdam; 224 blz.
17,99 euro